

Κυριάκου Πλησή

Ο ΒΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

«Άνεπαχθῶς δέ τὰ ἴδια προσομιλοῦντες

τὰ δημόσια διὰ δέος οὐ παρανομοῦμεν»

(Θουκ. Β.37)

Ο Θουκυδίδης είδε σωστά τη σχέση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Για να υπάρχει ευρυθμία στην κοινωνία και το άτομο να εντάσσεται ως θετικό στοιχείο σ' αυτήν, πρέπει στην ιδιωτική του ζωή να αισθάνεται άνετα, να «προσομιλεῖ άνεπαχθῶς». Όταν αυτή η σχέση διαταραχθεί, είτε λόγω μορφής πολιτεύματος είτε λόγω κατάχρησης της ελευθερίας από τον πολίτη, τότε ολόκληρη η πολιτεία νοσεί. Η παθογένεια, λοιπόν, του δημοκρατικού πολιτεύματος έγκειται ακριβῶς σ' αυτό· είτε στην εξουθενωτική επιβολή του κράτους στον πολίτη, είτε στην άνευ ορίων και περιορισμών κατάχρηση της παρεχόμενης ελευθερίας από τον πολίτη. Η ισορροπία, ως εκ τούτου, σε μια κοινωνία εξαρτάται από τη σχέση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Με άλλα λόγια, αν ο άνθρωπος είναι, ή αφήνεται να είναι, συμφιλωμένος με τον εαυτό του και αν το κράτος επιτρέπει στον πολίτη να είναι αυτός που είναι, τότε η κοινωνία υγιάίνει.

Μπορεί, κατά τον κλασικό ορισμό του Αριστοτέλη, ο άνθρωπος να είναι «ζῶον κοινωνικόν», αλλά είναι πρωτίστως μια αυθύπαρκτη ύπαρξη. Όσες φορές τα διάφορα πολιτεύματα μετέτρεψαν αυτή την αυθύπαρκτη ύπαρξη σε κατευθυνόμενη ανθρώπινη ενέργεια για συνολικούς, όπως ισχυρίζονταν, στόχους, απέτυχαν και στους στόχους και στον εξανθρωπισμό του ανθρώπου. Ο σεβασμός, λοιπόν, προς την ανθρώπινη ύπαρξη είναι προϋπόθεση απαραίτητη τόσο για την πρόοδο της κοινωνίας όσο και για την βελτίωση του ίδιου του ανθρώπου.

Όταν λέμε, όμως, σεβασμός προς την ανθρώπινη ύπαρξη, εννοούμε απαραίτητα και σεβασμός προς την ιδιωτική του ζωή, γιατί ανθρώπινη ύπαρξη δεν είναι έννοια αφηρημένη αλλά συγκεκριμένη και ούτε μόνον δυνάμει και στατική, αλλά εν ενεργεία και μεταβαλλόμενη. Αυτή, εξ εἰσῆλθου, είναι η διαφορά μεταξύ πραγματικά ζωντανού και φαινομενικά ζωντανού ανθρώπου. Η ιδιωτική ζωή έχει τους αναβαθμούς της. Ξεκινά από τον τρόπο που το άτομο συμπεριφέρεται προς τον συνάνθρωπο του και καταλήγει στην εσωτερική ζωή, τη ζωή δηλ. που ζει με τον εαυτό του. Η πρώτη είναι εμφανής και ανακοινώσιμη, η δεύτερη αφανής και μυστική. Χρησιμοποίησα, εσκεμμένα, το επίθετο μυστική, γιατί είναι μέτοχος μυστηρίου. Το πως αυτή η μυστική ζωή δημιουργείται, το πως διαμορφώνεται, το πως εκδηλώνεται, το πως επιδρά στην όλη συμπεριφορά του ατόμου στο σύνολο, μέρος του μυστηρίου της ανθρώπινης ύπαρξης. Αυτή η μυστική ένδον ζωή εκχέεται στα έργα της δημιουργίας μας. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τους πνευματικούς δημιουργούς. Όσο ο πνευματικός δημιουργός αφήνεται ελεύθερος να ζει με τον εαυτό του, τόσο το πνευματικό του υπόστρωμα καλλιεργείται και το έδαφος γίνεται κατάλληλο για καρποφορία. Με την εσωτερική του ζωή ζει το δράμα της συμφιλίωσης ή της διαμάχης με τον εαυτό του, της ένταξης ή της απομάκρυνσης του από την κοινωνία. Σ' αυτήν τελικά καταλήγει, όταν τον αναστατώνουν οι βιοτικές μέριμνες και τον πλήττουν οι τραγωδίες, δικές του και των άλλων.

Αν, λοιπόν, η ιδιωτική μας ζωή έχει τόση σημασία, ανάλογος πρέπει να είναι και ο σεβασμός προς αυτήν τόσο της κοινωνίας ως οργανωμένου κράτους όσο και των πολιτών.

Αμέσως γεννιέται το ερώτημα. Υπάρχει αυτός ο σεβασμός σήμερα; Επειδή η ανεκτική μας κοινωνία, εν ονόματι της ελευθερίας επιτρέπει κάθε είδους ασυδοσία (ακόμη και το έγκλημα δικαιολογεί), σχηματίστηκε μια ψευδής εικόνα, πως η κοινωνία σέβεται με ευλάβεια την ιδιωτική μας ζωή. Τα φαινόμενα, δυστυχώς απατούν. Η κοινωνία επεμβαίνει με πολλούς τρόπους και στραγγαλίζει βάνουσα την ιδιωτική μας ζωή. Και πρώτα πρώτα το ίδιο το κράτος.

Το κράτος, όπως διαμορφώθηκε, έγινε μια πολύπλοκη γραφειοκρατική μηχανή, η οποία πλέκει στα γρανάζια της τον κάθε πολίτη. Αν θέλει ο πολίτης να επιβιώσει, πρέπει, απαραιτήτως, να έχει δελτίο ταυτότητας σε κάθε ζήτηση και σε κοινή θεά να φανερώνει τον εαυτό του: την ευρωστία ή την αναπηρία του. Ο πολίτης πρέπει να δηλώνει τα πάντα, ρητά και άρρητα. Διαφορετικά, περιθωριοποιείται. Το κράτος, δυστυχώς, δεν παιδεύει, αλλά καθορίζει και διατάσσει. Το Θουκυδίδειο «άνεπαχθῶς» και «διά δέος» δεν ισχύουν στην εποχή μας. Με καχυποψία βλέπει το κράτος τον πολίτη και με φόβο, όχι σεβασμό, ο πολίτης το κράτος. Το κράτος βιάζει τον πολίτη να εκτελεί διαταγές, αλλά τον βιάζει και αλλιώς συμπιέζοντας το χρόνο του. Ολ' αυτά δεν αφήνουν περιθώρια, ώστε ο άνθρωπος να ζει την εσωτερική του ζωή, να την πλουτίζει και να την βαθιάνει.

Αλλά δεν είναι μόνο το κράτος. Είναι και η όλη τροπή που πήρε ο πολιτισμός στις μέρες μας. Μέχρι πρόσφατα, ο εσωτερικός μας κόσμος διαμορφωνότανε μ' ένα τρόπο, λίγο πολύ φυσιολογικό. Τις υπάρχουσες καταβολές ερχόταν ένας παραδομένος πολιτισμός να μεταστοιχειώσει, για να λάβουν μια συγκεκριμένη υπόσταση και να διαμορφώσουν το πρόσωπό μας. Σήμερα η παράδοση ελάχιστο ρόλο παίζει σ' αυτή τη μεταστοιχείωση. Υπεισήλθαν τα Μ.Μ.Ε., τα οποία έκοψαν, κυριολεκτικά, αυτή τη συνέχεια. Επέβαλαν ένα καινού και κενό είδος πολιτισμού. Αυτή η καινούργια κουλτούρα δεν μπολιάζεται φυσιολογικά στις εγγενείς μας καταβολές, αλλά είτε τις εκθεμελιώνει είτε τις διαστρεβλώνει βίαια. Ο εσωτερικός μας εαυτός είναι προϊόν βιασμού, και η ιδιωτική μας ζωή είναι ανάλογη. Αλλά και όσα στοιχεία του εαυτού μας ανθίστανται, βομβαρδίζονται ανελέητα από τα κούφια, αλλά λαμπερά ακούσματα των Μ.Μ.Ε. Μας γίνεται διαβίου αλλοίωση του εαυτού μας ` μια προς τα κάτω ισοπέδωση, μια ομοιογενοποίηση όλων των ανθρώπων. Η ιδιαιτερότητα του ανθρώπου πάει να εξαφανισθεί, γιατί ο καθένας μετέχει κοινής παιδείας, της παιδείας των Μ.Μ.Ε. Επομένως, και η ιδιωτική ζωή τείνει να γίνει κοινή, να χάσει κι αυτή την ιδιαιτερότητά της.

Επιπροσθέτως προς αυτά, τα Μ.Μ.Ε., από τη φύση τους, είναι αδηφάγα. Προκειμένου να ικανοποιήσουν αυτήν την αδηφαγία δεν ορρωδούν μπροστά σε κανένα ηθικό φραγμό. Καμιά δεοντολογία δεν μπορεί να σταματήσει ένα λυσσασμένο σκυλί. Έτσι, με χίλιους τρόπους, εισβάλλουν βάνουσα στα μύχια της ιδιωτικής μας ζωής, την τοποθετούν σε χειρουργικό τραπέζι και την ανατέμνουν ψυχρά. Και όπως ό,τι είναι παραποιημένο, ό,τι φαντάζει πιο πολύ κι ό,τι επιτείνει τη συναισθηματική φόρτιση του ακροατή ή θεατή τους αποφέρει ακροαματικότητα και θεαματικότητα, δε διστάζουν να την στρεβλώσουν, εσκεμμένα. Και βέβαια, στο στόχαστρο πάντοτε οι πνευματικοί άνθρωποι, γιατί αυτοί είναι επώνυμοι και η ιδιωτική τους ζωή ενδιαφέρει τους

θεατές και τους ακροατές τους. Δυστυχώς, ζούμε σε μια εποχή όπου τα' άγια καταπατούνται, όπου δεν υπάρχει χώρος άβαντος. Τ' άγια της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου δίδονται στα σκυλιά.

Δυστυχώς, και η ιδιωτική μας ζωή έγινε κι' αυτή, όπως και τόσα άλλα, βορά του καταναλωτισμού. Αν αυτή η ροπή δεν αναχαιτιστεί, η ελευθερία μας θα περιορίζεται διαρκώς και η ιδιωτική μας ζωή θα εκτίθεται συνεχώς σε κοινή θέα προς τέρψιν των πάσης φύσεως κουτσομπόληδων.

1994

(*Λόγος περί Αληθείας και άλλα δοκίμια* Κυριάκου Πλησή ,Οι εκδόσεις των φίλων, Αθήνα 1999)

Αντώνη Η. Σακελλαρίου

ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Διάλογος είναι η συζήτηση μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων ή δύο ομάδων, με στόχο την επίλυση προβλημάτων, την ανταλλαγή πληροφοριών, ιδεών ή απόψεων σε ένα θέμα, την επίτευξη συμφωνίας και τη γεφύρωση αντιθέσεων. Διάλογος χαρακτηρίζεται και το φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο, στο οποίο η συζήτηση του θέματος προχωρεί με εναλλάξ ερωταποκρίσεις. Διάλογος επίσης χαρακτηρίζεται και η συνεχής ανταλλαγή απόψεων μεταξύ θεσμικών οργάνων (π.χ. Υπουργού και συνδικαλιστικού οργάνου) για την εξεύρεση λύσεως σε κάποιο θέμα από κοινού αποδεκτής.

Διαφέρει βέβαια ο διάλογος από την αντιμαχία (debate). Του πρώτου στόχος είναι η κατάληξη σε συμφωνία, στη δεύτερη ο κάθε αντίπαλος επιδιώκει τη νίκη του επί του αντιπάλου. Από τη διάκριση αυτή μπορούμε να πούμε προκαταβολικά ότι οι πολιτικές συνομιλίες στα ΜΜΕ, έστω και αν παρουσιάζονται με τον χαρακτηρισμό της «στρογγυλής τράπεζας», ουσιαστικά δεν αποτελούν «διάλογο» μεταξύ κομμάτων αλλά αντιμαχίες, συχνά με «ιδεολογική» κάλυψη. (Δεν μπορεί να θεωρηθεί «διάλογος» ή πολιτική και κομματική προπαγάνδα). Γιατί απουσιάζουν από τους συμμετέχοντες η ειλικρίνεια και η διάθεση για συμφωνία.

Οι διαλεγόμενοι πρέπει να είναι πρωτίστως ειλικρινείς: να λένε την αλήθεια και να μην υπακούουν σε οποιοδήποτε συμφέρον πλην του γενικού συμφέροντος και του γενικού καλού. Προσωπικό, κομματικό, πολιτικό, «ιδεολογικό» συμφέρον αντιμάχονται συχνά το κοινό συμφέρον και το βλάπτουν.

Χαρακτηριστικά ο Δημοσθένης λέει ότι, αν τοποθετήσεις στη ζυγαριά («τρυάνη») του κοινού συμφέροντος το δικό σου προσωπικό και οικονομικό συμφέρον, αυτό θα παρασύρει την όλη απόφαση σε δρόμους στρεβλούς (*Περί ειρήνης, 12*). Και αλλού (*Περί στεφάνου, 298*) υποστηρίζει ότι συμβούλευε πάντοτε τα δίκαια και συμφέροντα για την πόλη και ποτέ δεν έβαζε στη ζυγαριά το προσωπικό του όφελος.

Η ειλικρίνεια των διαλεγομένων δεν αρκεί, αν δεν συνδυάζεται με την καλή τους διάθεση να καταλήξουν σε τελική συμφωνία. (Δεν χρειάζεται να πούμε ότι θα πρέπει εξ αρχής να έχει τονιστεί με σαφήνεια ο στόχος της όλης συζήτησης. Και βέβαια ο στόχος αυτός να βρίσκεται σε επαφή με την πραγματικότητα, όπως και τα επιχειρήματα των δύο πλευρών). Και αποδεικνύεται η διάθεση του καθενός διαλεγομένου από την διαλλακτικότητά του, το πόσο τηρεί αυτός τους κανόνες της δημοκρατικής συμπεριφοράς. Οι κανόνες αυτοί αφορούν: τη χρονική διάρκεια του κάθε λόγου, την εναλλαγή των ομιλητών, την άνεση του καθενός τους να αναπτύξει την άποψη του χωρίς διακοπές και σχόλια εκ μέρους του άλλου/ των άλλων, την προθυμία του να συζητήσει όποια νέα πρόταση ακούει, την ικανότητα του να αντιλαμβάνεται πλήρως την άποψη του άλλου και να την προσαρμόζει στη δική του, να υπάρχει αμφίροπη ροή πληροφοριών μεταξύ των δύο κλπ.- όλα δηλαδή όσα (δυστυχώς!) δεν διαπιστώνουμε στις τηλεοπτικές μας συζητήσεις, όπου η συζήτηση προχωρεί, όσο προχωρεί με «παράλληλους μονολόγους». Η αδιαφορία για την τήρηση

των δημοκρατικών κανόνων κατά τη συζήτηση δεν σημαίνει συχνά αφέλεια εκ μέρους του παρατυπούντος συζητητή, αλλά προσπάθεια να παρασυρθεί ο διάλογος προς στόχο κατευθυνόμενο, άρα και τα χρησιμοποιούμενα επιχειρήματα αποτελούν συγκεκαλυμμένη προπαγάνδα.

Ο Ισοκράτης, στον λόγο του *Νικοκλής ή Κύπριοι*, 5 κ.ε., σε ένα χωρίο του, που το επαναλαμβάνει στον *Περί αντιδόσεως* λόγο του, 253 κ.ε., αναφέρεται στη σημασία του ανθρώπινου λόγου για την πολιτιστική πρόοδο. Ο λόγος, ως ομιλία, που υπακούει σε λογικούς κανόνες, βοήθησε την ανθρώπινη ομάδα να συνεννοηθεί και να κοινωνικοποιηθεί, να δημιουργήσει ιστορία και πολιτισμό. Αλλ' ο εχθρός του λόγου είναι ακριβώς ο ίδιος ο άνθρωπος με την κατάχρηση που κάνει του λόγου, τον βερμπολισμό, ή την σκόπιμη αοριστία, την κενολογία. Στον *Φάουστ* του Γκαίτε, ο ήρωας επισημαίνει στον αφελή του βοηθό το πόσο η καλλιέπεια κρύβει έλλειψη ουσίας:

« Έντιμο κέρδος να ζητάς!

Σαν τον τρελό κουδούνια μην κρεμάς!

Το λογικό κι η κρίση η ορθή

τέχνη δε θέλουν να δειχτούν πολλή '

κι αν σοβαρά κάτι έχετε να πείτε,

ποια ανάγκη λέξεις να γυρεύεται να βρείτε;»

Χειρότερη είναι η σκόπιμη, συνειδητή αοριστία του λόγου, που αποσκοπεί στην παγίδευση του συνομιλητή. Λέει ο Μεφιστοφελής στον υποψήφιο μαθητή αναφερόμενος στη ρητορική της Μεταφυσικής:

«Με λέξεις μια χαρά κανείς φιλονικεί,

με λέξεις ένα σύστημα ετοιμάζεται,

σε λέξεις μια χαρά κανείς πιστεύει,

μιας λέξης εύκολα ένα γιώτα δεν της κλέβεις».

(Σε μετάφραση Κ. Χατζόπουλου τα αποσπάσματα).

Όταν τους συνομιλητές χαρακτηρίζει ειλικρίνεια και καλή διάθεση, όταν τηρούν τις δημοκρατικές διαδικασίες, ο διάλογος πετυχαίνει τον στόχο του, δηλαδή την εξομάλυνση των διαφορών και την προσέγγιση σε μια συμφωνία που να υπηρετεί το κοινό συμφέρον. Όταν δηλαδή προκύψει πραγματική επικοινωνία μεταξύ των διαλεγόμενων, τότε αποβαίνει εποικοδομητικός ο διάλογος και η προσωπικότητα του ενός συνομιλητή συναντά τον άλλον. Τότε ο διάλογος εξελίσσεται σε συνάντηση προσωπική, του Εγώ με το Συ.

Αντώνης Η. Σακελλαρίου Καθηγητής Πανεπιστημίου

(*Κυπριακή Μαρτυρία* τ.32, Έκδοση Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως, Λευκωσία 2013)

